

УДК 658.5:622

Сімченко Н. О., Мохонько Г. А.

ПРІОРИТЕТНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У мінливих сучасних умовах господарювання в діяльності машинобудівних підприємств підвищується значущість упровадження нових методів, інструментів управління. Відповідно актуалізується потреба визначення пріоритетних підходів до забезпечення стратегічної стійкості підприємств як інструменту стратегічного управління розвитком підприємств. Значний здобуток у дослідженнях забезпечення стійкості та стратегічної стійкості підприємства внесли вітчизняні та зарубіжні вчені: С. П. Бараненко [1], М. М. Єрмошенко [2], М. В. Лясніков [3], Н. А. Сабанчієв [4] та ін.

У забезпеченні стратегічної стійкості важливу роль відіграють внутрішні можливості підприємства (потенціал), його ресурсне забезпечення, уміння адаптуватися за постійного дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Це обумовлюється тим, що втрата стійкості за певним функціональним напрямком може бути компенсована наявним відповідним потенціалом підприємства, ефективне використання якого може повернути втрачену рівновагу і, таким чином, забезпечити загальне збереження стратегічної стійкості підприємства [5]. Розв'язання проблем використання стратегічного потенціалу підприємства як пріоритетного підходу до забезпечення його стратегічної стійкості потребує детального дослідження.

Метою статті є дослідження ресурсного забезпечення стратегічної стійкості машинобудівних підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища.

Питання ресурсного забезпечення як необхідної умови ефективної діяльності організацій розглядається у працях вітчизняних та зарубіжних економістів. Структура ресурсного забезпечення діяльності окремих підприємств є різною і натеper існують різні підходи до її оцінювання [6, 7]. В.А. Василенко зазначає, що основу функціонування підприємства має становити потенціал, визначений як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-яких завдань, досягнення визначеної мети [8, с. 83].

Стратегічний потенціал можна розглядати як ресурсну і інструментальну базу для пошуку і реалізації найефективніших стабілізуючих заходів щодо забезпечення стратегічної стійкості підприємства. За своєю сутністю цей потенціал визначає складові потенціальних можливостей підприємства – його адаптивність та конкурентні переваги, які характеризуються детермінантами конкурентних переваг країни [9].

Стратегічний потенціал розглядається як система, що складається з підсистем – потенціалів різного порядку: потенціал більш високого рівня складається з потенціалів більш низького рівня, які спричиняють взаємний вплив один на інший, і це обумовлено такими властивостями ресурсів як взаємозамінюваність, так і взаємодоповнюваність: ресурсно-сировинний, виробничий, фінансовий, трудовий, інфраструктурний, інвестиційний, інноваційний, організаційно-управлінський, інформаційний, маркетинговий та екологічний потенціал [10].

Між стратегічним потенціалом, стратегічною стійкістю підприємства та стратегічним управлінням існують взаємозв'язки, саме тому актуальним є дослідження стратегічного потенціалу як ресурсного забезпечення підприємства, стратегічної стійкості як здатності підприємства досягати місії і стратегічних цілей та системи стратегічного управління (рис. 1).

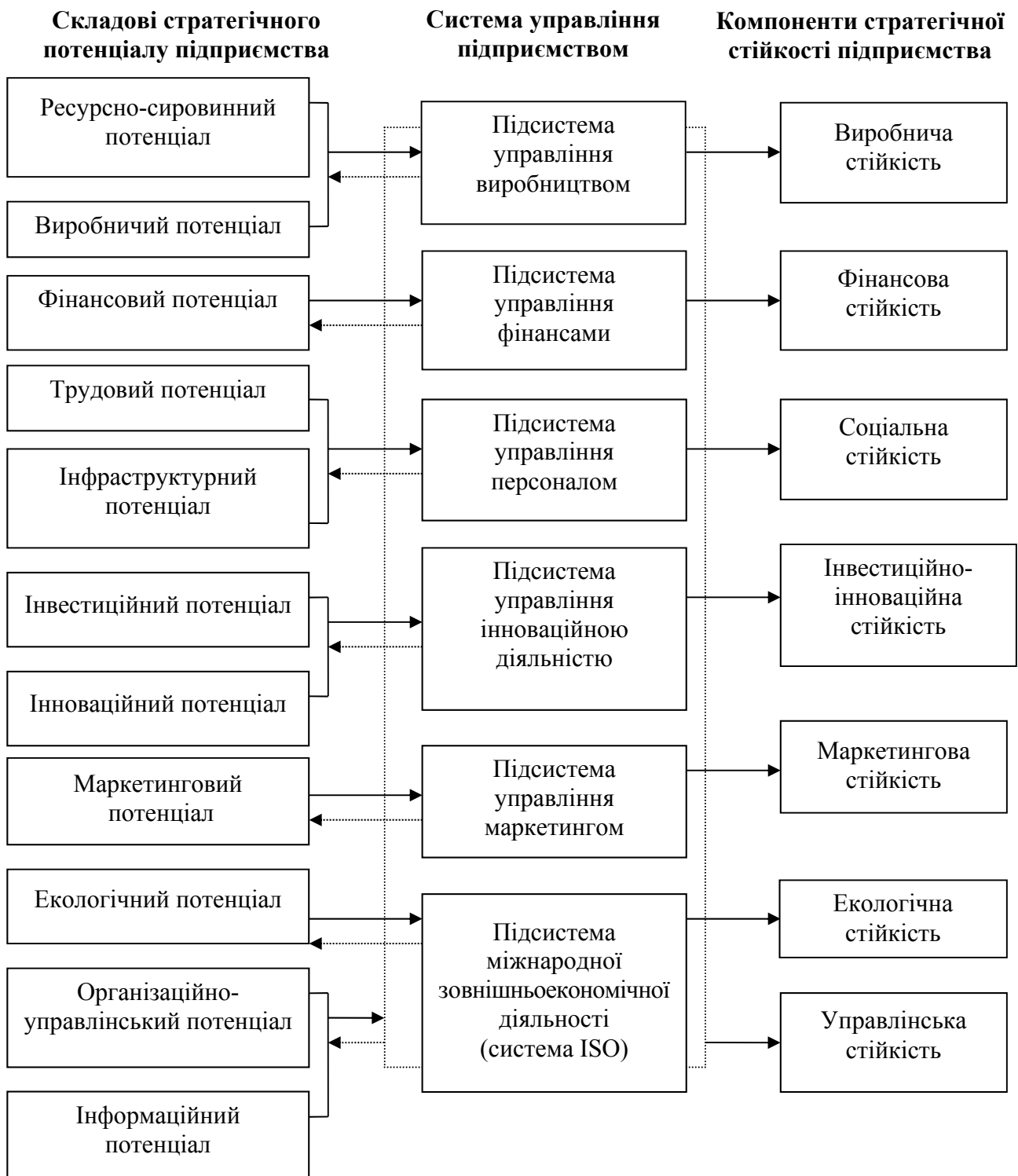

Рис. 1. Зв'язки стратегічного потенціалу, стратегічної стійкості підприємства та системи стратегічного управління (систематизовано авторами на базі [10])

Аналіз складових стратегічного потенціалу та компонент стратегічної стійкості підприємства дозволяє виявити характер їх взаємозв'язків та впливу:

- виробнича компонента стратегічної стійкості відображає наявність і результативність використання виробничого потенціалу на підприємстві;

- *фінансова компонента стратегічної стійкості* відображає наявність і результативність використання фінансового потенціалу на підприємстві, а також вказує на здатність підприємства в майбутньому не мати прострочених платежів за своїми зобов'язаннями;
- *інвестиційно-інноваційна компонента стратегічної стійкості* характеризує здатність підприємства мати максимальний прибуток за мінімальної ризикованості вкладання коштів, активність інноваційних процесів;
- *управлінська компонента стратегічної стійкості* оцінює відповідність і ефективність організаційної структури управління умовам внутрішнього і зовнішнього середовищ;
- *маркетингова компонента стратегічної стійкості* характеризує здатність підприємства завойовувати нові ринки збуту, здатність до адекватного реагування на зміни умов збуту, управління і контроль за ринковими процесами;
- *соціальна компонента стратегічної стійкості* характеризує стійкість кадрового складу, кваліфікаційного потенціалу, кадрову політику на підприємстві, умови адаптації трудового колективу до умов виробництва та систему морального та матеріального заохочення працівників машинобудівних підприємств;
- *екологічна компонента стратегічної стійкості* показує виконання заходів щодо забезпечення промислової безпеки праці та попередження випадків травматизму, дотримання правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у машинобудівній галузі.

Управлінські рішення щодо ресурсного забезпечення стратегічної стійкості підприємства, щодо забезпечення конкурентних позицій на ринку базуються на визначенні інтегрального показника (рівня стійкості). Саме з урахуванням рівня стратегічної стійкості підприємство може вибирати й обґрунтовувати стратегічні альтернативи свого розвитку в умовах нестабільного ринкового середовища.

Рівень стратегічної стійкості підприємства нами запропоновано оцінювати за допомогою використання нейронечітких технологій [11, 12]. Модель оцінювання стратегічної стійкості машинобудівних підприємств передбачає функціональну залежність стратегічної стійкості підприємства (P) від виробничої (x_1), фінансової (x_2), інвестиційно-інноваційної (x_3), маркетингової (x_4), управлінської (x_5), соціальної (x_6) та екологічної (x_7) компонент:

$$P = f(x), \quad x = (x_1, \dots, x_7), \quad (1)$$

де $x_i = f_i(x_i^1, x_i^2, \dots, x_i^{q_i})$, $(x_i^1, x_i^2, \dots, x_i^{q_i})$ – набори показників, що характеризують компоненти $x_i, i = 1, \dots, 7$ стратегічної стійкості.

Параметри $x_i, i = 1, \dots, 7$ і результуючу величину P розглядаємо як лінгвістичні змінні. Для їх оцінки будується множини лінгвістичних термів. Набори показників, що характеризують стратегічну стійкість підприємства, можуть бути як кількісними, так і якісними. Кількісні змінні переводяться у лінгвістичні терми за допомогою операцій фазифікації і надалі оперують з ними як із якісними.

У процесі моделювання стратегічної стійкості підприємств нами було інтерпретовано інтегральний показник стратегічної стійкості підприємства у вигляді п'яти якісних термів (п'ятирівневого класифікатора), що відповідають рівням стратегічної стійкості підприємства: динамічному, стабільному, прийнятному, нестійкому, кризовому. Значення інтегрального показника оцінювання стратегічної стійкості підприємства та значення показників стійкості компонент перебувають у діапазоні $[0; 1]$. При цьому динамічному рівню стійкості відпові-

дає значення інтегрального показника в діапазоні $[0,8-1,0]$, стабільному – $[0,6-0,8)$, прийнятному – $[0,4-0,6)$, нестійкому – $[0,2-0,4)$; кризовому – $[0-0,2)$. Так, якщо підприємство характеризується станом збалансованої рівноваги за всіма показниками оцінювання стратегічної стійкості, що виражається у максимально ефективному використанні всіх наявних ресурсів, то підприємству відповідає динамічний рівень стратегічної стійкості. Якщо діяльність підприємства характеризується низьким рівнем всіх показників оцінювання компонент стратегічної стійкості, воно працює нестабільно з тимчасовими зупинками виробничого процесу і в результаті виражається загальним станом, який близький до стану банкрутства, то підприємству відповідає кризовий рівень.

Потрібно зазначити, що запропоновані межі зон стратегічної стійкості є достатньо умовними. Тому важливо проводити аналіз змін інтегрального показника стратегічної стійкості в динаміці, це дозволить сформулювати узагальнені висновки щодо змін стійкості підприємства і траєкторії його розвитку.

Апробація оцінювання рівня стратегічної стійкості підприємства була здійснена на підприємствах машинобудівної галузі України: ВАТ «Артем-контакт» (м. Київ), ДП «Жулянський машинобудівний завод Візар» (м. Київ), ДП «Науково-виробничий комплекс Автоматика та машинобудування» (м. Жовті Води, Дніпропетровська обл.), ПАТ «Славгородський арматурний завод» (Дніпропетровська область), ВАТ «Бердянський завод підйомно-транспортного обладнання» (м. Бердянськ) (табл. 1). Розрахунки проведено з використанням прикладної програми Mathematica 5.1.

Аналізовані підприємства мають прийнятний стан, іноді стабільний, що дозволяє їм бути конкурентоздатними на ринку, тримати свої позиції; підприємства мають всі можливості для забезпечення стратегічної стійкості в тривалій перспективі.

Таблиця 1

Зміна рівня стратегічної стійкості машинобудівних підприємств за 2006–2011 рр.
(авторські розрахунки)

Підприємства	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВАТ «Артем-контакт»	0,538	0,484	0,512	0,509	0,547	0,601
ДП «Жулянський машинобудівний завод Візар»	0,464	0,457	0,498	0,456	0,516	0,571
ДП «Науково-виробничий комплекс «Автоматика та машинобудування»	0,423	0,485	0,419	0,427	0,501	0,514
ПАТ «Славгородський арматурний завод»	0,489	0,517	0,485	0,469	0,420	0,468
ВАТ «Бердянський завод підйомно-транспортного обладнання»	0,483	0,486	0,472	0,483	0,457	0,511

Якщо підприємство має динамічний рівень стратегічної стійкості, то воно може працювати в кризових умовах, коли нестабільність ринкового середовища досягне катастрофічного рівня. У такому випадку підприємство акцентує увагу на стабільності функціонування на ринку. Якщо рівень стратегічної стійкості кризовий, а умови ринкового середовища несприятливі (катастрофічний рівень), підприємству варто переглянути доцільність свого існування та вжити термінових заходів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження щодо забезпечення стратегічної стійкості машинобудівних підприємств дозволяє отримати наступні висновки:

1. Пріоритетним підходом до забезпечення стратегічної стійкості підприємства, який дозволяє адаптуватися за постійного дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, є вивчення стратегічного потенціалу машинобудівних підприємств. Стратегічний потенціал можна розглядати як ресурсну і інструментальну базу для пошуку і реалізації найефективніших стабілізуючих заходів щодо забезпечення стратегічної стійкості підприємства.

2. Подальші управлінські рішення щодо ресурсного забезпечення стратегічної стійкості підприємства базуються на визначенні інтегрального показника – рівня стратегічної стійкості підприємства. Саме з урахуванням рівня стратегічної стійкості машинобудівне підприємство може вибирати й обґрунтовувати стратегічні альтернативи свого розвитку в умовах нестабільного ринкового середовища.

Наприкінці зауважимо, що напрями забезпечення стратегічної стійкості мають реалізовуватися в контексті прийнятної базової стратегії розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бараненко С. П. *Стратегическая устойчивость предприятия* / С. П. Бараненко, В. Ф. Шеметов ; Рос. акад. предпринимательства. – М. : ЗАО «Центрполиграф», 2004. – 493 с.
2. *Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання : колективна наукова монографія / за наук. ред. М. М. Єрмошенка.* – К. : Національна академія управління, 2008. – 452 с.
3. Лясников Н. В. *Обеспечение стратегической устойчивости предприятий на основе формирования механизма потребительского поведения : автореф. дис. на получение научн. степени д-ра экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность)»* / Н. В. Лясников. – М., 2009. – 52 с.
4. Сабанчиев Н. А. *Теоретико-методические основы организационного обеспечения стратегической устойчивости : автореф. дис. на получение научн. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность)»* / Н. А. Сабанчиев. – М., 2009. – 22 с.
5. Галушко В. Б. *Концепція оцінки стратегічної стійкості машинобудівного підприємства [Електронний ресурс]* / В. Б. Галушко. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/3_galushko.htm.
6. Антонова Г. А. *Ресурсний потенціал розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі (ВПГ)* / Г. А. Антонова // *Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. 17–18 квітня 2008 року.* – Рівне : НУВГП, 2008. – С. 17–18.
7. Лігоненко Л. О. *Концептуальні засади оцінки потенціалу виживання торговельного підприємства* / Л. О. Лігоненко // *Менеджер.* – ДонГАУ, 1999. – № 5 (7). – С. 48–52.
8. Василенко В. А. *Менеджмент устойчивого развития предприятий : монографія* / В. А. Василенко. – К. : Центр учебной литературы, 2005. – 644 с.
9. Пастухова В. В. *Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність : монографія* / В. В. Пастухова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 302 с.
10. Бузько І. Р. *Стратегічний потенціал і формування пріоритетів у розвитку підприємства : монографія* / І. Р. Бузько, І. Є. Дмитренко, О. А. Сущенко. – Алчевськ : вид-во ДГМІ, 2002. – 216 с.
11. Глибовець М. М. *Штучний інтелект* / М. М. Глибовець, О. В. Отецький. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 366 с.
12. Зайченко Ю. П. *Основи проектування інтелектуальних систем* / Ю. П. Зайченко. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – 352 с.